

Färdplan för öppen vetenskap

*med åtgärdsförslag
för implementering*

SUHF november 2025

SUHF

Sveriges universitets- & högskoleförbund

Innehåll

1. Inledning	3
2. Bakgrund	4
3. Färdplan och åtgärdsförslag	5
4. Lärosätenas ansvar	6
Tio åtaganden:	7
5. Uppföljning	8
6. Orienteringskartan	8
7. Färdplanens rekommendationer med tillhörande åtgärder	9
Rekommendation 1	9
Rekommendation 2	10
Rekommendation 3	10
Rekommendation 4	11
Rekommendation 5	12
Rekommendation 6	12
Rekommendation 7	13
Rekommendation 8	13
Rekommendation 9	14
Rekommendation 10	14
8. Avslutning	15

Inledning

Den första versionen av *Färdplan för öppen vetenskap* antogs av Sveriges universitets- och högskoleförbunds (SUHF) förbundsårsamling den 10 mars 2021. Som komplement till vägledningen utformades *Vägledning för implementering av färdplan för öppen vetenskap* (2022).

Färdplanen och vägledningen har utvecklats av SUHF:s *Arbetsgrupp för öppen vetenskap* på uppdrag av SUHF:s samordningsgrupp för öppen vetenskap. Färdplanens innehåll har reviderats 2022 och 2024 samt anpassats för att följa riktlinjer och rekommendationer som har utarbetats av andra aktörer.

Den senaste revideringen beslutades av SUHF:s presidium den 31 januari 2025. I denna revidering har färdplan och vägledning slagits samman till ett dokument.

SUHF företräder universitetens och högskolornas intressen samt samordnar interna frågor inom sektorn. Förbundet består av 38 frivilliga medlemmar och fungerar som en plattform för diskussioner om högskolepolitiska frågor. SUHF har ett internationellt engagemang genom samarbeten med *The European University Association* (EUA), *Nordiska universitetssamarbetet* (NUS) och *The International Association of Universities* (IAU). Dessutom är SUHF medlem i *The Coalition for Advancing Research Assessment* (CoARA) och, via Stockholms universitet, i *The European Open Science Cloud* (EOSC).

Bakgrund

Öppen vetenskap handlar enligt Unescos rekommendation¹ om att göra vetenskaplig kunskap fritt tillgänglig, åtkomlig och återanvändbar för alla, oavsett disciplin eller forskningsmetod. Syftet är att öppenhet och transparens ska stärka den vetenskapliga kvaliteten och förtroendet för forskning. Genom att använda öppna licenser för att dela publikationer, data, mjukvara och hårdvara när så är möjligt, faciliteras internationellt samarbete och effektivare arbetsprocesser. Unesco argumenterar också för att involvering av fler aktörer ökar förståelsen för den vetenskapliga processen, vilket också hjälper beslutsfattare att basera sina beslut på relevant forskning.

*Nationella riktlinjer för öppen vetenskap*², som Kungliga biblioteket har utformat på regeringens uppdrag, utgår från Unescos rekommendationer. Riktlinjerna omfattar sex prioriterade områden: öppen tillgång till vetenskapliga publikationer, öppen tillgång till forskningsdata, öppna forskningsmetoder, öppna läresurser, allmänhetens delaktighet i forskningsprocessen och infrastrukturer som stödjer öppen vetenskap.

Akademisk frihet, god forskningssed och öppen tillgång till forskningsresultat behövs alla för att forskning ska kunna reproduceras och återanvändas, vilket i sin tur främjar ny kunskap. En framgångsrik implementering av öppen vetenskap förutsätter att detta erkänns och blir meriterande i de sammanhang där forskare utvärderas och bedöms. SUHF ställer sig bakom principen att offentligt finansierad forskning bör vara så öppen som möjligt givet de villkor som sätts av lagar, förordningar och relevanta aspekter av global forskningssäkerhet.

¹ [UNESCO Recommendation on Open Science](#) / UNESCO (Hämtad 2024-10-28)

² *Nationella riktlinjer för öppen vetenskap*: <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kb:publ-722> (Hämtad 2024-11-26)

Färdplan och åtgärdsförslag

Färdplanen innehåller övergripande rekommendationer som tydliggör lärosätenas ansvar, och förslag på åtgärder och förmågor som behöver etableras vid lärosätena i övergången till ett ansvarsfullt, säkert och öppet vetenskapligt system.

Färdplanen är avsedd som stöd för ledningarna vid lärosätena. Eftersom varje lärosäte har sina egna interna strukturer finns det inte alltid en lösning som passar alla. Den praktiska hanteringen och de lokala handlingsplanerna kan därför variera mellan lärosätena. Svenska forskare ska ha tillgång till det stöd och de resurser som krävs för att bedriva forskning av högsta kvalitet med full transparens. Målet är att säkerställa likvärdiga tjänster och stöd inom det öppna vetenskapliga systemet för alla forskare, oavsett vilket lärosäte eller disciplin de tillhör.

Gemensamma rekommendationer och målsättningar syftar till att uppmuntra och stärka samordningen och samarbetet mellan landets lärosäten. Detta är avgörande för en framgångsrik och resurseffektiv omställning.

Lärosätenas ansvar

Öppen vetenskap kommer vara en naturlig del av forskarens vardag. Det är varje forskares ansvar att ta del av de krav och möjligheter som det nya vetenskapliga systemet medför. Samtidigt är det varje lärosätes ansvar att säkerställa att forskare får det ramverk, stöd, tjänster och utbildning som behövs för att aktivt delta i ett vetenskapligt ekosystem baserat på öppen vetenskap.

Svenska lärosäten bör både individuellt och i samverkan säkerställa att forskare har tillgång till rätt stöd och tjänster, oavsett vilket lärosäte eller vilken institution de tillhör. I övergången till ett ansvarsfullt öppet vetenskapligt system kan lärosätena behöva anpassa verksamheten och utveckla tjänster och stödsystem genom att omfördela resurser för att aktivt främja omställningen, säkerställa infrastruktur, säkerhet, finansiering, kompetens och verksamhetsutveckling.

I *European University Association's (EUA) Agenda for Open Science 2025* anges tre huvudsakliga prioriteringsområden inom öppen vetenskap: öppen tillgång till vetenskapliga resultat i ett rättvist ekosystem för vetenskaplig publicering, FAIR forskningsdata samt forskningsutvärdering. Sveriges universitet och högskolor bör, i enlighet med agendan, vara del av ett vetenskapligt ekosystem som kännetecknas av:

- Akademisk kontroll över vetenskaplig kommunikation och publicering
- ett rättvist ekosystem för vetenskaplig publicering – transparent, mångsidigt, ekonomiskt överkomligt, hållbart, tekniskt interoperabelt och styrt av forskarsamhället
- FAIR-principerna som norm för produktion och delning av forskningsdata
- nya yrkesroller för dataintensiva karriärer
- aktivt engagemang i European Open Science Cloud (EOSC)
- ett ansvarsfullt, öppet och hållbart system för forskningsutvärdering
- öppen vetenskap som en integrerad del av forskningsutvärderingsprocesser
- utvärderingsmetoder som balanserar kvalitativa och kvantitativa mätvärden.³

3 *The EUA Open Science Agenda 2025* (Hämtad 2024-10-28)

Tio åtaganden:

Färdplanen presenterar övergripande rekommendationer som tydliggör lärosätenas ansvar och ger förslag på åtgärder som kan främja övergången till ett ansvarsfullt, säkert och öppet vetenskapligt system. Rekommendationerna kan sammanfattas i följande tio åtaganden.

1. Forsknings- och utbildningsmiljöer som stödjer och utbildar om öppen vetenskap som praxis.
2. Stöd och tjänster för att tillämpa öppen vetenskap genom hela forskningsprocessen.
3. Främja skapandet, delandet och användandet av öppna läresurser.
4. Forskningsdata, forskningsresultat och källkod tillgängliggörs så öppet som möjligt och så begränsat som nödvändigt genom öppna forskningsmetoder.
5. Erbjuder säkra infrastrukturella tjänster som uppfyller gällande lagstiftning⁴ och FAIR-principerna för hantering, lagring, tillgängliggörande och bevarande av forskningsdata och andra digitala forskningsresultat över tid.
6. Samarbeta med andra lärosäten, infrastrukturer och finansiärer för gemensamma nationella lösningar.
7. Främja och samarbeta med internationella aktörer och initiativ.
8. Utveckla en incitamentstruktur som främjar öppen vetenskap vid meritbedömning och fördelning av medel.
9. Verkar för att upphovsrätten för forskningsresultat inte exklusivt överförs till kommersiella förlag.
10. Främja allmänhetens delaktighet i forskningen när så är lämpligt, och på ett ansvarsfullt och hållbart sätt samverka med det omgivande samhället.

⁴ Framförallt tryckfrihetsförordningen, offentlighet- och sekretesslagen, arkivlagen, dataskyddsförordningen (GDPR), lagen om produkter med dubbla användningsområden och säkerhetsskyddslagen.

Uppföljning

Varje år skickar SUHF en enkät *Hur går det för lärosätena i omställningen till ett öppet vetenskapligt system?* till alla lärosäten som är medlemmar i förbundet. Frågorna baseras på färdplanens åtgärdsförslag. Syftet med enkäten är att stödja lärosätena i deras interna arbete och följa utvecklingen vid lärosätena genom årlig uppföljning. Sammanställningen av svar publiceras på SUHF:s webbplats.

Orienteringskartan

Verktyget *Orienteringskartan* bygger på SUHF:s rekommendationer och åtgärdsförslag. En arbetsgrupp inom *Svensk Nationell Datatjänst* (SND) har tillsammans med SUHF utvecklat verktyget. SND ansvarar för uppdatering och förvaltning. Orienteringskartan ger ett stöd för att planera, konkretisera och följa upp arbetet mot målen för öppen vetenskap, och som underlag för att fylla i SUHF:s enkät. Verktöget erbjuder även exempel på åtgärder från svenska lärosäten med möjlighet att dela exempel och erfarenheter med varandra.⁵

⁵ <https://zenodo.org/records/14678994> (Hämtad 2025-01-23)

Färdplanens rekommendationer med tillhörande åtgärder

Färdplanen innehåller ett antal övergripande rekommendationer som lärosätena uppmuntras följa. Varje rekommendation innehåller ett antal förslag på åtgärder som lärosätena behöver genomföra och följa upp. Varje åtgärd är inom parentes tidsatt till ett år då åtgärden förväntas vara genomförd.

Rekommendation 1

Att skapa forsknings- och utbildningsmiljöer som aktivt stödjer, uppmuntrar och utbildar om öppen vetenskap genom att utveckla och implementera lokala styrdokument och ramverk som förankrar öppen vetenskap som praxis.

Lärosätet bör överväga att:

1. Inrätta en strategisk funktion för öppen vetenskap som representerar lärosätet nationellt och internationellt samt fungerar som koppling till operativa stödfunktioner (2022).
2. Fastställa strategiska styrdokument som främjar öppen vetenskap, inklusive FAIR-principer och öppna licenser (2023).
3. Tydliggöra ansvarsfördelningen för ansvarsfull och säker öppen vetenskap, samt säkerställa att interna strukturer samverkar för långsiktig teknisk beredskap, kompetensutveckling och finansiering (2023).

Rekommendation 2

Att erbjuda relevant stöd och effektiva tjänster som stödjer forskare i att tillämpa öppna forskningsmetoder genom hela forskningsprocessen och som resurseffektivt möter deras behov före, under och efter forskningsprojektet.

Lärosätet bör överväga att:

1. Implementera operativa stödfunktioner som bistår forskare med stöd för säker hantering, lagring, tillgängliggörande och bevarande av forskningsdata. Stödet ska komplettera disciplinspecifik kompetens och omfatta arkiv, bibliotek, publicering, tillgängliggörande, informationssäkerhet, juridik, finansieringsstöd samt vara kopplad till e-infrastruktur och IT-funktioner och tjänster (2023).
2. Säkerställa att det finns utbildning på forskarutbildningsnivå och kompetensutveckling för forskare, som möjliggör att forskare tillägnar sig färdigheter i öppna forskningsmetoder och god hantering av forskningsdata enligt aktuella normer (2025).
3. Säkerställa att utbildning på grundnivå och avancerad nivå inkluderar säkra öppna forskningspraktiker som en integrerad del av vetenskaplig metodik (2025).

Rekommendation 3

Att främja en kultur av delning och samarbete kring pedagogiska resurser genom att aktivt uppmuntra skapande, delning och användning av öppna lärresurser.

Lärosätet bör överväga att:

1. Utveckla målsättningar, strategier och riktlinjer för öppna lärresurser (2025).
2. Implementera en incitamentsstruktur som värderar och belönar arbete med öppna lärresurser, exempelvis i meritbedömningar (2026).
3. Inleda arbetet med att erbjuda stödfunktioner, tjänster och infrastruktur som möter lärares och studenters behov av öppna lärresurser på ett resurseffektivt sätt (2024).
4. Utbilda och informera om hur öppna licenser kan stärka lärares och studenters möjlighet att skydda och kontrollera upphovsrätten till sina pedagogiska resurser (2025).
5. Tillhandahålla resurser för skapandet och delandet av öppna lärresurser, exempelvis genom tjänstplanering eller projektmedel (2025).
6. Aktivt samarbeta med andra lärosäten och intressenter, både nationellt och internationellt, i arbetet med att utveckla och sprida öppna lärresurser (2024).

Rekommendation 4

Att eftersträva att forskningsdata, forskningsresultat och källkod hanteras, publiceras så öppet som möjligt, bevaras och gallras i enlighet med FAIR-principerna och vedertagna riktlinjer för öppen källkod. Informationssäkerhet genom hela forskningsprocessen säkerställs i enlighet med lärosätets policy för informationssäkerhet.

Lärosätet bör överväga att:

1. Införa datahanteringsplaner för forskningsprojekt. Datahanteringsplanerna bör inkludera information om metod för datainsamling, lagring, informationssäkerhet, delning, tillgängliggörande och arkivering, samt kontinuerlig uppföljning och kvalitetssäkring av genomförande av planer under forskningsdatats hela livscykel (2022).
2. Fördjupa forskarnas förståelse av FAIR-principerna och öka deras kunskap om hur dessa kan tillämpas för att bidra till förbättrad forskningskvalitet, efterlevnad av god forskningssed och regelefterlevnad. Detta kan uppnås genom riktade utbildningar, workshops och praktiska vägledningar som tydligt visar sambandet mellan FAIR-principerna över tid och högkvalitativ forskning (2023).
3. Etablera fora för kunskapsutbyte, idéutveckling och diskussioner om öppen vetenskap inom forskningsverksamheten. Aktivt stödja och uppmuntra forskardrivna initiativ som syftar till att främja och integrera öppen vetenskap i forskningspraktikerna (2022).
4. Att forskningsdata och källkod som produceras i forskning görs öppet tillgänglig så öppet som möjligt och så begränsat som nödvändigt. Vedertagna principer för öppen källkod bör användas för att säkerställa att forskningsmjukvara görs tillgänglig samt är möjlig att granskas, bearbetas och förbättras. Källkod som tillgängliggörs för obegränsad användning bör göras tillgänglig under en erkänd öppen licens (2025).

Rekommendation 5

Att erbjuda forskare prisvärda, adekvata och säkra infrastrukturella tjänster – som uppfyller gällande lagstiftning och FAIR-principerna – för hantering, lagring, tillgängliggörande och bevarande av forskningsdata och andra digitala forskningsresultat där arkivering och gallring över tid ingår som en integrerad del i forskningsprocessen och arbetet med öppen tillgång.

Lärosätet bör överväga att:

1. Säkerställa att lärosätet erbjuder en behovsanpassad säker e-infrastruktur med arbetsprocesser, support och rådgivning för god och säker hantering av forskningsdata, inklusive lagring, delning, analysresurser samt långsiktigt bevarande och tillgängliggörande. Val av tjänsteleverantörerska baseras på forskningens behov, med beslut på strategisk nivå (2023).
2. Inkludera och där lämpligt sammankoppla eller skapa interoperabilitet mellan forskningsstödande tjänster i lärosätets IT-arkitektur, som till exempel kopplingar mellan e-arkiv, datahanteringsplaner och elektroniska laboratorieanteckningsböcker (2025).
3. Integrera forskningsstödande tjänster och rådgivning i en sammanhållen säker digital infrastruktur med långsiktig finansiering och styrning. Säkerställa att tjänsterna kan kopplas till nationella och internationella digitala infrastrukturer genom samordning och samverkan (2025).
4. Bidra till utveckling och finansiering av infrastrukturer som stödjer öppen vetenskap (2025).

Rekommendation 6

Att aktivt samarbeta med andra lärosäten, infrastrukturer och finansiärer för att utveckla resurs- och kostnadseffektiva, nationella lösningar genom gemensamma styrdokument, ramverk och infrastrukturella tjänster.

Lärosätet bör överväga att:

1. a) Utveckla och aktivt driva ett utökat och koordinerat samarbete mellan lärosäten och med andra aktörer för att säkerställa att Sverige har god tillgång till resurseffektiv och effektivt utnyttjad e-infrastruktur, både nationellt och som en del av ekosystemet inom EOSC (2022-2023).
2. b) Fördjupa samverkan mellan lärosätena genom att gemensamt arbeta med policyutveckling, skapa och dela utbildningsmaterial, samt utveckla och implementera gemensamma utbildningar och tekniska lösningar (2022-2023).

Rekommendation 7

Att aktivt delta i och samarbeta med internationella initiativ som exempelvis The Coalition for Advancing Research Assessment (CoARA), The European Open Science Cloud Association (EOSC-A) och The Declaration on Research Assessment (DORA) och The Barcelona Declaration.

Lärosätet bör överväga att:

1. a) Aktivt följa den internationella utvecklingen inom öppen vetenskap och digital infrastruktur, särskilt inom The European Open Science Cloud (EOSC) (2022-2023).
b) Strategiskt bedöma deltagande i internationella projekt, som EOSC-projekt finansierade av Europeiska kommissionen, både individuellt och genom nationella konsortier som SND och andra nationella infrastrukturer ägda av lärosäten (2022-2023).
c) Ansluta sig till medlemsorganisationen The EOSC Association (EOSC-A) för att påverka och bidra till utvecklingen inom Europa. Ett samarbete mellan svenska lärosäten skulle ge en starkare gemensam röst (2022-2023).
3. Signera The Declaration on Research Assessment (DORA) och implementera interna åtgärder i linje med dess principer (2024).
4. Signera The Coalition for Advancing Research Assessment (CoARA) och implementera interna åtgärder i linje med dess principer (2024).
5. Signera The Barcelona Declaration och implementera interna åtgärder i linje med dess principer (2025).

Rekommendation 8

Att skapa en incitamentsstruktur som aktivt belönar och integrerar öppen vetenskap vid meritbedömningar och prestationsbaserad resursfördelning, vilket stimulerar forskare att prioritera och värdesätta öppna forskningspraktiker i sitt arbete.

Lärosätet bör överväga att:

1. a) Revidera meritvärderingskriterier i linje med öppen vetenskap (2024).
b) Utveckla forskarstödande tjänster för kvalitetskontroll (2024).
c) Ge sakkunniga vid bedömningar stöd för att implementera lärosätets policy (2024).
2. I dialog med forskare och forskningsfinansiärer utveckla nya bedömningsmetoder som respekterar disciplinär diversitet och har en effektiv uppföljning (2026).

Rekommendation 9

Att verka för att upphovsrätten för forskningsresultat inte exklusivt överförs till kommersiella förlag, och bidra till en omställning där kontrollen över vetenskaplig publicering oavsett publiceringsform finns hos akademien.

Lärosätet bör överväga att:

1. Aktivt stödja en övergång till ett publiceringslandskap där prenumerations- och hybrid-publiceringsavtal gradvis avskaffas (2022).
2. Ge tydlig vägledning om licensiering av forskningsresultat och information, så att forskare kan publicera utan att använda förlagens betaltjänster för tillgängliggörande av data (2022).
3. Främja kunskap om akademiskt ägande av vetenskaplig kommunikation, så att forskare och deras institutioner behåller upphovsrätten istället för att avtala bort den (2022).
4. Utveckla de strategiska styrdokumenterna för öppen vetenskaplig publicering till att även omfatta och särskilt synliggöra publikationstyper i längre format som böcker (2025).
5. Främja utvecklingen av öppna publiceringsplattformar med sakkunniggranskning och FAIR-principer, där publiceringskostnader inte belastar författare eller läsare, genom att uppmuntra forskarnas engagemang i dessa initiativ (2025).

Rekommendation 10

Att främja att allmänhetens delaktighet i forskningen, när så är lämpligt, kan integreras som en del i forskningsprocessen på ett ansvarsfullt och hållbart sätt för att samverka med det omgivande samhället.

Lärosätet bör överväga att:

- 1) Främja kunskapshöjande insatser för att principer och metoder för hur allmänheten kan involveras i forskningsprocessen är utvecklade, kända och etablerade inom alla forskningsdiscipliner där det är relevant för forskningens insamling av fakta och data (2025).

Avslutning

Flera lärosäten har liknande utmaningar och behov oberoende av typ av lärosäte och inriktning, både på individ- och organisatorisk nivå. Genom att dela resurser i ett gemensamt nationellt och internationellt sammanhang kan offentligt tilldelade resurser utnyttjas optimalt. Lärosätenas ansvar för genomförandet förutsätter samarbete med nationella infrastrukturer, andra lärosäten, forskningsfinansiärer och andra myndigheter. Det behövs engagemang och kunskap från såväl lärosätesledning, forsknings-stödjande funktioner och den enskilde forskaren.

Forskning bedrivs ofta i nationella och internationella samarbeten, och det är vanligt att forskare byter lärosäte under sin karriär. Forskningen blir både enklare och mer effektiv när styrdokument och forskningsstöd bygger på gemensamma principer och standarder som etableras och implementeras av lärosäten, forskningsinfrastrukturer och i forskningssamarbeten.